

K. J. Hašpl:

JE MOŽNO POZNÁVAT BOHA?

Člověk stojí před třemi velkými problémy, které hledí zkoumat. Jsou to: člověk sám a vše, co s lidským životem souvisí, dále je to svět se svým velkým tajemstvím a problémy a konečně je to podstata všeho bytí, kterou nazýváme nejrůznějšími jmény a kterou my menujeme Bohem.

Tyto tři problémy zaměstnávají mysl člověka, ty chce uspokojivě řešit, tu se ptá na důkazy a ověřuje si své domněnky a přichází k pravdě.

Po celý život budeme se jimi zabývat. Každý z nás jinak, jeden bude spíše zdůrazňovati viditelný vesmír a popírat neviditelného Boha, druhý obrátí více pozornosti k podstatě bytí a bude přehlížeti viditelné projevy jsoucnosti.

Jsou lidé, kteří, jakmile před nimi vyřknou pouhé slovo Bůh, uzavírají se každému dalšímu přemýšlení a ještě se na vás podívají jako na někoho, kdo je velmi zpozdlým a nemoderním. Jsou jiní, kteří, aniž by mysleli a domýšleli, řeknou, že Boha není a to proto, že ještě nikdo Boha neviděl, neslyšel, nikdo se jej nedotknul a nikdo jej krátce smysly lidskými nepostřehнул. Jaké tedy další důkazy uvádět, když ty nejběžnější způsoby, kterých se užívá ve zkoumání i těch nejjednodušších problémů, selhávají. Co tedy může býti jasnějšího než že Boha není?

Většina těchto lidí protestuje vlastně proti něčemu docela jinému než se domnívá. Stavějí si a zavrhují vlastně představu Boha, která jim byla vštěpována jako dětem v prvních hodinách orthodoxního náboženství. Protestují proti starému vousatému pánu, který sídlí někde nad hvězdami, jenž chce býti obdivován, uctíván a chválen. Protestují proti Bohu, o němž slyšeli, že chodil po zemi, zlobil se, nechal lidi zabíjet, žádal si obětí a pod.

Ano, takový Bůh neexistuje, nikdy neexistoval a pro takového Boha nikde není těch nejmenších důkazů, takového Boha opravdu není. Kdo ještě v něho věří, udělá nejlépe, když se co nejdříve z podobné

pověry dostane, aby mohl poznati Boha skutečného. Je to snad ne-snadné upustiti od staré představy Boha, která se tak hluboko vryla do naší mysli, ale chceme-li poznati pravého Boha, je to nutné.

Bůh není starcem, který sedí na nebesích, přísný soudce a partizan, nemůžeme o něm přemýšleti jako o osobě s určitou podobou, ale spíše jako o síle, která je za každým děním, jako o moudrosti, která je pramenem veškeré moudrosti, jako o nejvyšším dobru; lásce, pravdě a spravedlnosti a jako o podstatě všeho, co je.

Ovšem tato představa Boha je pro mnohé těžko představitelná a proto ti, kteří zastávají, že Boha není, tvrdí, že pro takového Boha jsou stejně tak nepatrné důkazy, jako pro Boha-starce, sedícího nad oblaky.

Je pravda, že naše smysly nemohou nám bezprostředně říci o existenci Boha, ale spoléháme v hledání a ověřování důkazů vždy jen na bezprostřední postřeh oka, ucha a ostatních smyslů?

Kdo z žijících lidí se může pochlubit, že viděl lásku? Kdo se jí dotknul, kdo ji slyšel? Lásku, pro kterou na světě již tolik lidí trpělo, tolik lidí pro ni dalo život, kdo ji smysly bezprostředně poznal? Nikdo. A kdo by se odvážil popírat, že láska neexistuje? Víme zcela určitě, když nás má někdo rád. Víme, že nás má ráda matka a její lásku spatřujeme, abych tak řekl na každém kousku šatu, který pro nás ušila nebo spravila, poznáváme ji z doteku matčiny ruky, kterou nás hladí, nebo stírá slzy s naší tváře.

Kdo viděl anebo slyšel rozum? Mozek, nervy, žlázy, tělo, to není rozum a přece poznáme kde rozum je a kde chybí.

Nikdo ještě neviděl život a nikdo bezpečně neví, co život je. Ačkoliv každé rozvíjející se kvítečko, každý hlásek ptačí a každý pohled člověka denně o životě tolik mluví. V každé vteřině celý vesmír mluví o životě, který jsme však nebyli s to dáti pod drobnohled, zvážit nebo preparovat. Konečně kdo viděl anebo zaslechnul elektřinu? Nikdo. Do dneška nikdo neví, co elektřina vlastně je. Máme celou řadu teorií, máme nesčetné definice, ale ty jsou právě tak nedostupující, jako definice o Bohu. Z účinků elektřiny poznáváme, že ona tu je, vše ostatní zůstává tajemstvím.

Mohli bychom uvést celou řadu dalších věcí, ale všechny by ukazovaly na jednu pravdu a poznatek, že je v tomto vesmíru plno věcí, které nemůžeme nijak jinak poznávat než z jejich účinků, projevů. Do této kategorie patří také ono velké tajemství, kterému z nedostatku lepšího pojmenování říkáme Bůh.

Jsou však námitky, že není třeba hledati hned Boha, inteligenci, vědomí a pod. za tajemnými zjevy vesmíru. Proč by po dlouhých milionech letech stálým kombinováním a nevědomým pohybem nemohly se prvky neživé hmoty seskupiti tak, aby povstal život, proč by z počátečního chaosu nemohl povstati pořádek a zákonitost?

Tyto námitky se zdají opodstatnělé, ale při bližším zkoumání vidíme naopak, že pořádek a uspořádání vesmíru je důkazem toho, že se tímto pořádkem a pravidelností projevuje nezměrná inteligence a moudrost.

Jednoduchý pokus nás může přesvědčiti. Všechny naše české knihy jsou vlastně sestaveny z nějakých 39 písmenek, z nichž jsou složena slova, věty a tak i celé spisy. Je to jistě nepatrný počet jednotek. Oč mnohem více je velkých sluncí a soustav, z nichž složen je vesmír. Vezměme si jen krátký článkuček a pozorně oddělme každé písmenko celého článku a dejme třeba do sáčku. Za kolik tisíc let se nám samo od sebe složí těch několik písmenek v původní článek? I když s tím budeme pohybovat, nedočkáme se článku, dokud nevezmeme na pomoc inteligenci člověka.

Naše země je složena z nějakých 92 prvků. Nevěřím, že by se těchto několik prvků samo od sebe mohlo splétati a z toho se vytvořil na př. člověk, který dovede myslet, tvořit a mít rád. Jen když pohlédneme na oko člověka, jaké mistrovské je to dílo, jak dokonalou chemickou laboratoří je každý z nás. Je mnohem těžší věřit, že by toto vše povstalo samo sebou než se domnívati, že je to výtvar nezměrné inteligence boží.

Někteří popírači Boha mají však zato, že jsou to přírodní zákony, které jsou onou hnací silou všech dějů a tajemnou inteligencí. Mají zato, že jsou to přírodní zákony, jimiž jsou udržována nebeská tělesa ve věčném koloběhu a že tyto zákony pronikají až k posledním ionům hmoty.

I tato námitka, ač se zdá velkolepou, nevyvrací fakt, že vesmír je naplněn a spravován Bohem. Není to přírodní zákon, který pohybuje nezměrnými tělesy nebeskými, protože přírodní zákon není silou. Co je tedy přírodní zákon? Je to pouhé popsání pravidelností, je to popsání cesty, jak se věci dějí. Žádný zákon, ať přírodní, ať lidský a jakýkoliv nemůže pozdvihnouti jediným atomem, natož aby zákonem byl držen a pohybován svět. Tak jako v lidské společnosti na př. ještě nikdy trestní zákon nikomu nic neudělal, protože nemůže, ale lidé byli schopni podle tohoto zákona trestat, tak i v pří-

rodě je to něco, co tyto vesmírné zákony jednak dalo, něco, co se jimi řídí a to je ona tajemná síla, a nikoliv popsání dějů, o nichž mnozí mysleli, že jsou oním hledaným Bohem. Zákonitost světa svědčí o zákonodárci.

I největší materialista nebude popírat, že jsme všichni částí tohoto světa. Naše tělo je skutečně z prachu této země, což znamená z prvků této země. Kdybychom najednou našli ve svém těle nějaký neznámý dosud prvek, usoudili bychom logicky, že je to prvek, který se nalézá v tomto vesmíru. Je tedy naše tělo jakýmsi indexem, ukazatelem toho, co ve světě hmotném existuje. Jestliže hmota našeho těla jest ukazatelem větší hmoty vesmíru, není také naše lidské vědomí ukazatelem většího vědomí, naše inteligence indexem vyšší inteligence, lidská vůle a láska ukazatelem vyšší vůle a největší lásky? Mám zato, že duše člověka je odrazem duše všehomíra.

Pozorujeme-li cokoliv v tomto světě, vidíme, že všechno sleduje jistý cíl. Každá nepatrná travička roste pro něco i když sama neví pro co. Neví to, ale ani člověk přesně neví pro jaký účel se na světě objevil, jen cítíme, že někam náš život směřuje. Nemůžeme zastavit svůj vývoj úplně, i když jej často zdržujeme. Když však ani člověku, tak inteligentnímu tvorů není znám účel bytí, komu je znám? Komu byl znám význam nepatrných živočichů, prvních obyvatelů této země, jimž dnes musíme vděčit za svůj život? Kdo viděl v prvních projevech života praobyvatelů země cesty, po nichž kráčíme my? Mám zato, že musel být plán známý a musela býti známa i cesta, známa oné vesmírné moudrosti, kterou nazýváme Bohem. Ale i když přesvědčíme někoho o jouscnosti boží, přece se můžeme setkat s námitkou — co je mi to platné, jestli Bůh je anebo není. Nestaral jsem se o něho dříve, proč bych se o něho staral nyní. Co z toho mám? Nic.

Není tomu tak. Všichni dobře víme, jak svět trpí tím, že je v něm tak málo odpovědnosti. Lidé se necítí býti odpovědnými nikomu a proto jsou schopni páchat i největší zlo. Jakmile si však člověk uvědomuje, že své činy koná před tváří něčeho vyššího, jinak jedná. Je tedy vědomí Boha a vědomí, že žijeme před tváší Nejvyššího velkou ochranou a podporou v dobách, kdy se nám zdá, že padáme. Ale dále, jestliže si uvědomíme, že jsme částí Boha, můžeme jásat nevýslovným štěstím, neboť to znamená, že to co je v Bohu, je také v nás a může býti v našem životě uplatněno, jestliže chceme. Je-li v Bohu síla, která světy otáčí, a světy přeměňuje, může tato síla býti také v nás uplatněna k přeměně našeho světa a života. Je-li Bůh největší moudrostí, potom

z této studnice moudrosti může čerpati každý, kdo se k ní umí přiblížit. Je-li Bůh nejvyšší a největší láskou, potom nemůže naše srdce stonat nedostatkem lásky, když tuto lásku jsme okusili a jí naplnili svá srdce.

Konečně bychom se mohli ptát, co říká moderní věda o jsoucnosti boží? Ještě do nedávna vyslovovala se věda tak, že k vysvětlení dějů světa není zapotřebí bráti v úvahu Boha. Dnešní vědci jsou mnohem opatrnější. Největší z nich tvrdí, že každý objev vědy je vlastně poznáváním cest, jak Bůh pracuje. A tak poctivý vědec vidí Boha při práci, když zaměřuje svůj dalekohled ke vzdáleným mlhovinám, nebo když zaostřuje drobnohled, aby sledoval tajemnou hru života.

Kde Boha hledat? Je plno cest. Naznačili jsme, kde se Bůh projevuje. Není místočka myslitelného, kde by jeho projev nebyl. Je pravda, že všeho si člověk hned nevšimne. Po miliony let obíhala krev v žilách člověka a teprve nedávno si toho všimnul. Po miliony let bylo nitro člověka naplněno Bohem, ale ještě to všichni neobjevili. Od věčnosti naplněn je vesmír jeho jsoucností, od věčnosti v něm žijeme, hýbeme se a máme své trvání, ale dosud ne všichni lidé si toho všimli a tak bezmyšlenkovitě říkají, že nic nepozorovali.

Kdo hledá, nalézá. Kdo jej bude hledat v přírodě, najde jej v každém vánku, v každém krystalku, travičce, lupínku, v perličce rosy, v ranních červáncích, v soumraku, v bouři i v klidu. A kdo by jej nemohl najít v přírodě, nechť se obrátí do sebe a tam jej každý najde, kdo hledá, neboť v nás končí ona linka z hlavní centrály. V každé poctivé snaze o lepší bytí, v každé radosti, že jsme někomu radost udělali, v každém obětování se pro druhé, v zápalu pro spravedlnost, pravdu a dobro je to Bůh v nás, který se takto projevuje. On nás nutí jít stále výš a dál k cílům, které nám určil. On je to, který nás vede po cestách spravedlnosti a pravdy k nezměrným hodnotám. Kdo oči své otevřel a nitro své připravil k poznání, ten stojí u pramene života životů, u zdrojů všech krás, kde sídlí největší mír a nejvyšší Láska.

POZORUHODNÁ KNIHA.

(Dokončení.)

V následujícím uvádíme některé pozoruhodné statě z knihy dra Hníka. Vystupuje v nich zřejmě pokrokové stanovisko pisatele a můžeme v tom ohledu s ním jenom souhlasiti. Vyzdvihuje klady jednotlivých období, ale neváhá podškrtnout i jejich velké nedostatky. Jeho kritika začíná hned u doby prvokřesťanské. *Křesťanství* definuje jako „soubor organisovaných snah o pospolitém následování Ježíše Krista v církevních skupenstvích, od doby apoštolské až po dobu současnou.“

Učení Ježíšovo je prodchnuto ideou království božího, která učedníky Ježíšovy naplňuje „už v tomto světě a za konkrétní sociální situace usilovnou snahou o zlepšení mravních vztahů mezi lidmi podle náboženských hledisek lásky a spravedlnosti. Království Boží předpokládá činnou spoluúčast těch, kteří čekají s ním na vladařství Boží, aby změnili své smýšlení a uvěřili v jeho radostnou zvěst: „Naplnil se čas a blízko jest království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu.“ Hník také vyzdvihuje „*personalistický* rys Ježíšova evangelia lásky“, který byl „rozrušen Pavlovou naukou o předurčení k věčné spáse a k věčnému zatracení.“ „Působení Ježíšovo se dělilo na kázání evangelia, na lékařskou službu trpícím a na mistrovské školení menší skupiny učednické.“

„Ježíš se nestará o změnu sociálních poměrů revoluční methodou, ani nevymýšlel opravné společenské programy. K obnově světa v říši Boží mělo dojíti při druhém příchodu Syna člověka vybaveného autoritou samého Boha.“ — „Horlivost náboženského přesvědčení způsobila, že v jerusalémském sboru nebylo chudých, ač rozhodnutí pro společné sdílení majetku bylo skutkem dobrovolným.“

Doba poapoštolská značí spíše odklon od původního lepšího typu křesťanství, nežli další vývoj. „Filosofický výhled na podstatu sociálních skutečností, jest v bohosloveckém typu raného křesťanství pesimistický.“ — „Oblast světa a oblast Boží se začaly už v této době klásti proti sobě jako vzdálené mocnosti.“ A tu také začíná rozlišování „mezi mravností pro lidi duchovní a pro lidi světské.“

„Poapoštolská církev neučinila dost energickou zkoušku, zda by ekonomická situace nemohla být zvládnuta ve shodě s mravnostními zásadami Ježíšova ideálu o říši Boží. Pokud se křesťanští myslitelé té doby vůbec pokoušeli o řešení společenských problémů, nejsou jejich sociálně filosofické názory prosty kontradikcí“ (rozporů). — „Nikdo

z bohosloveckých myslitelů tohoto období ani nenaznačuje, že by bylo výhodnější hospodářsky osamostatnit závislé členy lidské společnosti přiměřenějším rozvržením vlastnických práv, místo aby byli ponecháni na milost a nemilost náhodnému milosrdenství svých šťastnějších druhů. Problémům hospodářské organizace společnosti nebyla věnována pozornost. Jen povrch složitých kolektivních vztahů byl ozářen reflektorem evangelia lásky.“

„Církvi křesťanského starověku nejen scházela plán, jak přestavět společenský řád v duchu zásad Ježíšova evangelia lásky a služby; ona též po staletí nečinně přihlížela k trvání instituce *otroctví*. A přece stav znevolněného člověka znamená přímé popření základní zásady Ježíšovy mravouky, podle níž jsou všichni lidé dětmi společného Otce a navzájem bratřími. Od počátku učila křesťanská církev, že lidé si jsou rovni v náboženském smyslu, ale nepokusila se ani v době apoštolské ani v době poapoštolské o změnu sociálního postavení otroků. Situaci si po stránce naukové ulehčila tím, že považovala otroctví dokonce za zjev potřebný a nutný, to znamená, za jeden z následků dědičného hříchu.“ — „Otrokům se klade na paměť, že se mají bát svých pánů a uctívat je jako boží zástupce. Z toho plyne, že křesťanská církev nepokládala otroctví za zrušené vztahem náboženského bratrství, založeného na obecnství vyznavačů Kristových. Rozdíly mezi pány a otroky nebyly odstraněny přijetím do církevního svazku. Představitelé bohosloveckého typu raného křesťanství nepodrobovali kritice otroctví jakožto sociální instituci, zásadně odporující svobodě dítek Božích.“

„Základním projevem křesťanské dobročinnosti bylo *almužnictví*.“ „Novozákonní pojetí služby Bohu a bližnímu bylo postupně opuštěno a nahrazeno pojetím novým, které vyhovovalo lépe vzrůstajícím potřebám církevního institucionalismu.“ — Dary ve prospěch chudých byly pojímány jako prostředek, „s jehož pomocí si mohou štedří jedinci získat milost boží, potřebnou k osobní spáse.“ — Podle církevního otce *Cypriána*: „Bůh ve svém milosrdenství dovoluje člověku, aby dáváním almužen očistil své hříchy a octl se opět na cestě spásy.“ Almužna prý „odstraňuje provinění, zvláště ve spojení se spravedlivými skutky, podobně jako voda hasí žízeň.“ — „V soulase s touto tendencí byla dobročinnost stále více svazována s naukou o smírcí ceně almužny.“ — „Křesťanská církev poskytla už ve svých začátcích charitativní činnosti cenný příspěvek k *povrchovému* léčení společenských nemocí.“

Katolický středověk je velmi případně charakterisován těmito větami: „Ježíšova vidina o království Božím na zemi byla ponořena do sakramentalismu středověké církevní instituce.“ — „Zákon účinné lásky k Bohu a bližnímu, který je u Ježíše nejvyšším kritériem vlády boží v srdcích lidských, byl — podřízen ohledům na ynější rozmach církevní moci. Při volbě biskupa a vyšší hierarchie vůbec není třeba přihlížeti k tomu, aby byl vybrán nejlepší kněz po stránce prostých nábožensko-mravních kvalit. Ustanoven má býti ten, kdo je nejlépe způsobilý k církevní vládě.“ — „Dogma převládlo v katolicismu nad mravností a věroučná přesnost nad účinnou láskou.“

Společenské *postavení otroků* se sice zlepšovalo, a přechod mezi nimi a znevolněným lidem se stával plynulým; k zlepšení však docházelo spíše změnou ve feudální organizaci společnosti, než pod tlakem sociálně etických námitek křesťanské pospolitosti.“

Charita středověkého katolicismu byla vzdálena duchu evangelia Ježíšova. Kacířům se odpíralo přispění, i když se ocitli v nebezpečí, že zemrou hladem a žizní. Církev se přetvořila v instituci zákonnickou a duch lásky v ní ustupoval před mocenskými a prestižními zájmy. — —

Přicházíme k období, které Hník a někteří čeští theologové nazývají *klasickou reformací*, jejímiž hlavními zástupci jsou *Luther a Kalvín*. O *Lutherovi* píše Hník, že mu nebylo nic vzdálenějšího, než snaha plánovati zlepšení sociálně hospodářských poměrů. „Jeho stanovisko k sociální situaci se vyznačuje mentalitou úplně středověkou a ve své společenské konservativnosti je koženější než nauka Tomáše Aquinského.“ — „Chudý člověk má odložit touhu po radostech pozemského života. Současně se vyžaduje, aby bylo srdce věřícího křesťana naplněno vnitřním uspokojením, že může býti podřízen svým pánům na podkladě 4. přikázání.“ *Luther* „ukládá poddaným, aby trpěli tu špatnou a bezohlednou vládu své vrchnosti a nepřiznává se jim ani v krajním případě právo na vzpouru.“ — „Podle Luthera vidí Bůh raději nespravedlivý zákrok vrchnosti než spravedlivé nároky chudiny.“ — „Kde se vzchopili stoupenci Lutherské reformace k místní charitativní akci, dovedli déle než sto let napodobovati dobročinné instituce katolické církve.“

Soud o Kalvinismu nevyznívá rovněž zvláště příznivě. „Niterná logika kalvínsko-puritánského bohosloveckého typu zabráňovala jakékoliv dalekosáhlejší snaze po vyrovnávání sociálních protikladů mezi společenskými třídami, které byly uznávány za přirozený výraz proti-

chudného určení lidských osudů v oblasti pospolitého života. Ačkoliv puritánská sociální etika musela počítati se skutečností chudoby, *odsuzovala pouze mravní stav zubožených lidí, nikoliv zbídačení samo*, jako škodlivý symptom nebezpečné sociální choroby.“

„Mravní základy *Kalvínovy* náboženské filosofie jest třeba pečlivě zkoumati, aby se objasnilo, zda jest jejich podstata výlučně *pessimistická*. A dále, jak mnoho je pravdy na tvrzení, že *kalvinism* je v „úzké spojitosti s duchem novodobého *kapitalismu*“. — „Nejhroznější a nejvíc mravnímu citění odpuzující je Kalvínova nauka o *předurčení* lidí, která „odsuzuje větší část člověčenstva k věčnému zatracení bez jakékoliv mnžnosti odvolání“. — „Kalvín vycházel z přesvědčení o božské *autoritě králů*, knížat a občanských správců.“ — Podle Kalvína *bohatství* „nevzniká jen jako výsledek lidské příčinlivosti, nýbrž jest viditelným *darem božské milosti*“. — „Bez božího požehnání očekává člověka jen bída a neštěstí.“ Bylo tedy právem Calvinismu vytknuto, že je v něm „ukryto nebezpečí, že záruka spasení nebude hledána v jistínách povahy náboženské, nýbrž, že průkaz vyvolenosti bude spatřován ve vnějším, hmotně prokazatelném úspěchu.“ A ovšem z toho plyne dál, že člověk v bídě postavený, není božím vyvolencem.

Kalvinism má ovšem také své kladné hodnoty, ale ve svých základních pojmech je *v krajním rozporu s unitářským myšlením*.

Klasičtí představitelé Unitářství počínaje *Channingem*, přistoupili tvořivě k soustavnějšímu „vyjádření podstaty křesťanského náboženství s hlediska novodobého a světového názoru“. Sídlo náboženské *autority* přemístili do svědomí jednotlivcova, podřízeného omilostňujícím zá sahům ducha božího. Zdůraznili při tom, že „bytost Boha-Stvořitele nemůže projevovati se nižší mravní úrovni než bytost lidská. Nauka o důstojnosti lidské přirozenosti byla postavena znovu do popředí. Vytýkají klasickému katolictví a klasickým reformátorům „že nedovedli využít nesmírného potenciálu duchovní energie, utajeného v *Ježíšově* požadavku všelidského bratrství, pro pole tvořivé dobročinnosti“. Odmítli „uznati ve věcech náboženského poznání vnější autoritu, která by odporovala rozumu a svědomí“. „Pojetí Boha, jako společného otce celého člověčenstva“ má pro sociální vztahy dalekosáhlejší význam, nežli připouštějí bohoslovecké soustavy katolické a evangelické. „Kdežto hlavní účel náboženského života spatřují katolicismus ve svátostném zprostředkování spásy církevní institucí a protestantismus v oslavě Boha činem víry, v humanitarismu (v unitářství) jde především o povznesení lidské přirozenosti k nejvyššímu stupni mravní

dokonalosti, předobrazení ve vlastnostech bytosti Božské. V člověku učí náboženství poznávatí obraz Boží a středisko omilostňujícího Božího zájmu. Nejpevnější pásku mezi lidmi navzájem i mezi lidmi a Bohem tvoří podle Channinga přesvědčení, že se sluší uctívatí Boha v jeho dítkách.“

Unitáři vytýkají křesťanským církvím, „že se plně nepostavily za poselství Ježíšova evangelia, které svědčí o tom, že se Bůh láskyplně sklání ke každé lidské bytosti“. Snahou unitářů bylo nahradit „náboženství strachu náboženstvím lásky, důvěřivosti a naděje“ — kdežto Calvinismus uváděl do stavu temné stíněnosti mysl všech lidí, jimž pozemský osud nenaznačoval naději na věčnou vyvolenost — Channingovská (unitářská) theorie podněcovala rozvinutí veškeré mravní síly, ať už uměle projevované neb utajeně drímající, ke stavu připodobení člověka k Bohu.

„Channing už mnoho desíletí před S. Freudem radil k přetvoření nižších náklonností v lidské přirozenosti a varoval před jejich potlačení. Od náboženství především očekával, že přispěje k upevnění rozumových a mravních mohutností při scelovacím procesu, utvářejícím mravní osobnosti. Náboženské zásady podle něho přirozeně vedou k osvětlení lidského rozumu tím, že čerpá ze zdrojů božské moudrosti. Vývojem svého svědomí má člověk účast na Boží dokonalosti; zabezpečuje si nárok na osobní nesmrtelnost, poněvadž průběhem tohoto dějství se jeho charakter zvelebují a zbožšťují.“

Channing zamítal sociální odstupňování společenské organizace podle tříd a podle stavovských důstojenství, ať už šlo o vynikající stupeň sociálního postavení v povolání duchovenském či světském, nebo o výsledky úspěšné hospodářské činnosti. *Lidem se má dostávatí uznání a úcty jen pro jejich mravní kvality* a nikoliv na základě povrchně měřené výtečnosti, řídící se podle toho, jaké kdo má postavení ve společnosti, nebo podle toho, jakých majetkových výsad je držitelem. S lidmi se nemá zacházeti podle míry jejich politické moci, bohatství nebo společenského vřhlu, nýbrž rozhodující má býti zřetel k mravní úrovni jejich člověčenství.

„Channing vyloučil možnost, že by někdo měl právo přivlastniti si lidské bytosti pro hospodářský zisk. Člověk se svou nesmrtelnou duší představuje dostatečný cíl sám o sobě. Za žádných okolností není mravně přípustno, aby se ho užívalo jako nástroje, sloužícího jinému člověku k udržení nebo získání blahobytu.“ — „Stabilitu daného společenského zřízení uznával jen pokud v něm byly množeny před-

poklady k mravnímu pokroku lidstva. — Neupíral oprávněnosti ani některým revolučním hnutím své doby, jestliže jejich přičiněním mělo dojíti k většimu rozvinutí přirozených lidských sklonů k růstu dokonalejší mravní osobnosti, a to i za cenu přetvoření dosavadní organizace politického a hospodářského života.“

„V sociálních zápasech stál Channing rozhodně na straně potlačených a ponížených, a přece při svém stanovisku k přestavbě společenského řádu neopustil základní tendenci dějinného křesťanství. V souhlase s ní spatřuje ve změně *niterného člověka* podle mravních zásad evangelia Ježíšova přední životní úkol každého jednotlivého křesťana.“ — Každému člověku přiznával právo, aby se mohl svobodnou volbou rozhodnouti pro druh *povolání*, které by nejlépe odpovídalo jeho osobním schopnostem.“

Nedovedl se „spokojiti se sociálně hospodářskou situací, která hromadí na podkladě zkamenělých právních opatření výhody pro jednu skupinu lidí a současně odsuzuje značnou část obyvatelstva k bídě a nezaviněné chudobě“.

„Channing vysoce hodnotil *povolání učitelské*, které utváří duše budoucí generace a s jehož přispěním může býti dosaženo nejpodstatnější přestavby v niterném ústrojení lidské společnosti. — Nestačilo by prý pomáhati lidem z vnějška, kdyby se jim současně nedostávalo v uceleném vzdělání návodu, jak mohou pomoci sami sobě.“

Theodor Parker, další představitel klasického unitářství, rovněž se zasazuje o zrušení „znemravňující výsady, které činí z lidí jiné rasy nebo nižší společenské třídy pouhý *prostředek k hospodářskému kořistnictví*. Opravdový křesťan nemůže považovati svého bližního za pouhou užitkovou věc, bez povinného ohledu na cenu jeho mravní osobnosti.“

„Nesliboval si mnoho dobrého od zastaralých metod dobročinnosti, které se pokoušely léčiti chorobné příznaky bídy, ač nepřihlížely k jejím sociálním a mravním příčinám.“ — Vytýkal duchovním křesťanských církví, že „přisluhují podnikatelským zájmům bez ohledu na zřetele sociální spravedlnosti.“

„Kdežto dřívějšímu feudálnímu státu záleželo na výchově dobrých vojáků, vladařů a kněží, cílem osvěty ve státě demokratickém jest výchova dobrých občanů.“ — „Vycházel z toho názoru, že každý člověk potřebuje kromě odborné dovednosti, vyžadované zvláštním druhem svého životního povolání, aby byl vycvičen též v rozumovém usuzování, v přirozené zbožnosti a v mravní sebekázní.“

V tomto duchu pokračovali také ostatní unitářští předáci. „Středověký názor, že na osudu chudáků má zájem sám Bůh, doplňovali požadavkem, aby na jejich osudu měl zájem též člověk.“ n/č

DOBRO A ZLO.

Přemýšlel jsem dlouho, jaké téma si mám zvolit pro svůj první článek. Po delším přemýšlení jsem připadl na myšlenku analyzovat „dobro a zlo“. Je to téma, ve kterém je sdruženo vše, co zajímá moderního člověka: Láska, přátelství, nenávist, nezaměstnanost a válka.

Co jest dobro? Tisíce lidí si ji denně opakuji a přeci málokdo nalézá odpověď. Přiklonil jsem se k názoru, že dobro je čin, který jednotlivci neb celku prospěje, ale na úkor druhých. Zde přichází bezděčný průvodce dobrého skutku: Zlo.

Dobro — kolik zločinů bylo již spácháno pod touto záštitou. Jeden z nejlepších příkladů jest válka Italie-Habeš. Italie chce přinést „barbarům“ civilizaci, t. j. dobro; ale přináší jim smrt a bídu, t. j. zlo. Jiný příklad podávají některé církve. Náboženství, které má býti ztělesněním dobra, bylo bezpočtukrát zneužito ke konání zla.

A co jest zlo? Tato otázka jest poměrně těžší. Absolutní zlo snad ani neexistuje; je to většinou nesprávně použité dobro. Vezmeme na příklad válku. Co je zapotřebí k válce? Inteligence důstojníků, cvaha vojáků, peníze a vynálezy. To jsou vše dobré vlastnosti, ale špatně použité. Oč by bylo moudřejší použití toho všeho na boj proti nezaměstnanosti a proti kulturní zaostalosti. Přejí si toho všichni lidé, až na nepatrnou menšinu zazobanců, kterým jejich podle činy přinášejí zisk. Proč se hází káva do moře a ničí obilí? Protože na tom jistí zbohatlíci nemohou vydělat, a tak to raději zničí, než by nepotřebné potraviny dali chudým; a zapomínají, že jest na světě člověk, který má hlad.

Jsou ovšem také lidé, kteří celý svůj život konají jen dobro, ale málo je těch, kteří je následují.

Je povinností hlavně nás mladých, zabývat se touto záležitostí a přiložit ruku k spolupráci o lepší zítřek. Každý nemá peněžních prostředků, ale mnohdy stačí přátelské slovo, upřímný stisk ruky a člověk skleslý opět okřeje. Jirí Feldstein.

ZAPALTE OHNĚ LÁSKY . . . !

I. Společná schůze členů Společnosti Svobodného bratrství a Náboženské společnosti čs. unitářů 20. března t. r. měla skutečně význam, který jí svolavatelé přičkli: význam osudový.

V krátké době, pouze po měsíci, sešli se po druhé většinou titíž členové, kteří byli přítomni schůzi 21. února. Ani první, ani druhá schůze nemohly nezanéchat v účastnících trvalou vzpomínku a nemohou nemít vliv na další vývoj věcí v obou společnostech, jak po stránce ideové, duchovní, tak po stránce hospodářské; ale význam daleko větší může býti spatřován v uvědomění a v prohloubení pocitu sounáležitosti, bratrské a sesterské solidarity! Odcházel-li účastníci z první schůze s tísnivým pocitem nebezpečí, jež zasahuje kořeny našeho náboženského hnutí, opouštěli druhé shromáždění s vědomím, že láska k společné věci a obětavost tolikrát již osvědčená, ale znovu roznícená dovede v nejvyšší nouzi zachrániti, co již již bylo pokládáno za ztracené: dům! A s domovem i jiné hmotné hodnoty, zvláště však hodnoty mravní!

Avšak k věci! Kdyby to z jiného pramene nebylo známo, jistě z listopadových dnů min. roku zachoval si každý, kdo se o hnutí představované Svobodným bratrstvím a Náboženskou společností unitářskou zajímá, a komu jsou idee jejich blízké, nemilé vzpomínky na žurnalistickou kampaň »slibně« zahájenou známým listem, pěstujícím hlavně hrubé sensace, když Úřední list přinesl zprávu, že Společnost Svobodného bratrství požádala o vyrovnání. Listy se předstihovaly »tučnými« nadpisy, jako »Církev se vyrovnává«, »Krach unitářské společnosti« a j. Nedivíme se, že katolický tisk se snažil v tomto ušlechtilém závodění hráti prim. A vedlo by daleko, kdybychom již dnes ohodnotili účast na pustém špinění oněch jednotlivců, kteří se považovali a snad ještě považují také za unitáře.

K žádosti o vyrovnání rozhodl se výkonný výbor SSB po mnohém váhání, a když vyčerpal všechny prostředky, aby zadržel neúprosný chod a důsledky četných žalob věřitelů a exekucí, a když správní sbor jeho rozhodnutí schválil. Těžko vypisovati, jaká to byla hrozná situace, a jaké sebezapření museli si ukládati členové výboru, aby vytrvali ve svých funkcích za poměrů, které povrchnímu pozorovateli nemohou býti ani přibližně jasny a pochopitelný!

Vyrovnání přes veškeren nápor nepřátelských sil se zdařilo! Zásahu o to mají členové-věřitelé, kteří se nedali zmásti veřejnými, ani soukromými štvanicemi, zachovali rozvahu a projevíli kázeň a obětavost, jakých jinde není snad příkladu! První akt záchrany tedy byl šťastně proveden, a den 21. prosince 1935, kdy soud již při prvním roku mohl prohlásiti vyrovnávací jednání za ukončené, stal se pro nás historickým dnem. Tím však nebylo nebezpečí dalších katastrof zažehnáno! Vyrovnávací řízení stanovilo 7 dat, z nichž každé může býti kritickým. Dny 15. dubna, 15. července, 15. října 1936 a 15. ledna, 15. dubna, 15. července a 15. října 1937, t. j. dny splátek na vyrovnávací částky mohly a ještě mohou znamenati černé dny, ve kterých osud domu SSB a s ním i osud svěřených peněz může býti zpečetěn! S tímto vědomím a s vědomím odpovědnosti za zdar vyrovnání předstupovali předseda obou společností a členové komise pro vyrovnávací akci dne 20. března před shromážděné členstvo. Jako v předešlé členské schůzi, tak i tentokrát byl zvolen předsedou schůze osvědčený br. Dr. Danko.

Úvodní referát přednesl br. Dr. N. F. Čapek na téma: »Má unitářství u nás nádeje na úspěch a je ho třeba.« Uvažuje o dnešním stavu a vyhlídkách jiných nábo-

ženských společností a církví, dospívá br. Č. k přesvědčení, že posice i příležitosti čs. unitářství jsou jedinečné. Průkopnická jeho práce jest určena základními ideami: životním a náboženským optimismem, bratrstvím a svobodou ducha.

Minuly doby příprav a základy organizace jsou položeny. K počátkům práce náleží také nesnáze a těžkosti. Ty byly hlavně na straně materiálního zabezpečení.

Veliké dílo nerodí se v nadbytku, ani v davech. Roste z malých počátků a roste vnitřními hodnotami. Na programu je práce skupinová, členěná podle úrovně, vzdělání a záliby. Chceme pěstiti zdraví duševní a tělesné, vyrovnanost a radostné sebeuplatnění.

Rodiče žijí také ve svých potomcích. Chceme připravovati nejhodnotnější duchovní odkazy příštím generacím a chceme býti průkopníky náboženské svobody ve své vlasti. Jsme to dlužní svým předchůdcům, kteří kladli životy za své náboženské přesvědčení. Naše sídlo je v místech, kde žili a se shromažďovali nositelé myšlenek našim ideám velmi blízkých. A v blízkém sousedství byli ještě r. 1756 pro své pokrokové náboženství státy tři osoby a jeden muž upálen. Ze mnohých pohnutek náboženské práce nejsilnější je nevyslovitelná; je to jen tucha hlubin duše: Bůh to chce!

Projev v hlubokém vzrušení přednesený působil silně na shromážděné bratry a sestry, kteří si uvědomovali, kam jdeme a proč jdeme. A závěrečný citát písně dětí NŠU: »My jsme čeští unitáři, umíme si poradit, kde je třeba, neváháme všechny síly nasadit,« byl jakoby úvodem k dalšímu referátu, jenž se zabýval otázkami hospodářskými.

Br. Stahl navázal na zmínku br. dr. Čapka o významu domu pro unitáře a pro Svobodné bratrství s hlediska historického. Budova bývala útlukem nositelů snah o pokrok v náboženství. Je tedy nositelkou tradice minulosti a ideálů, za kterými jdeme i my. Ale v budově je uložena také veliká práce našich lidí a veliké jejich oběti. Dnes, kdy toneme ve starostech o záchranu domu, jsou vyslovovány mnohé pochybnosti a kritiky o účelnosti přestavby domu. Zapomíná se, za jakých příznivých dob padlo rozhodnutí o stavbě, a jaká změna nastala právě při konci jejím! Půl milionu Kč chybělo k zaplacení všech nákladů. Půl milionu opatření před hospodářskou krizí zdálo se v takovém případě snadnou věcí. Ale s finanční tísní přišly i nesnáze technické a upjatost peněžního trhu; nebylo prostě možno získati peníze, a členstvo bylo vyčerpáno a samo zápasilo s nepřízní poměrů. Do doby hospodářských starostí přišlo také opoziční hnutí, o jehož podstatě a významu má referent odchýlné mínění od běžného názoru. Nelze podceňovati jeho vlivu na naši vnitřní hospodářskou »krisi«. — Poukazuje se dále na podniky v domě, které byly vytvořeny v dobrém úmyslu, aby pomáhaly ulehčovati a umořovati břímě dluhů. V rukou zdatných odborníků by mohly znamenati vydatnou pomoc, ve správě spolku vždy poněkud těžkopádného a méně pohotového nejen neplnily zamýšleného úkolu, ale stávaly se spíše přítěží. Nynější správa SSB uvědomila si všechny nepříznivé složky působící vzrůst dluhů a zahájila intenzivní činnost úspornou a reformní. Počátky její datují se 1. lednem 1935, kdy došlo k oddělení správy Náboženské společnosti čs. unitářů od správy Společnosti Svobodného bratrství. Hospodářství obou společností je úplně samostatné, a pokud jde o materiální otázky, navzájem na sobě nezávislé. Do konce roku bylo provedeno úplné rozdělení práce duchovní a hospodářské a duchovní správa může se nyní věnovati cele práci duchovní, pastorální, výchovné a pod., jsouc zbavena největší části starostí o materiální věci. Hospodářské podniky byly skoro vesměs zlikvidovány, a činnost správy SSB soustředila se téměř jen na záchranu domu. Pracuje intenzivně o sanačním plánu, který je rozvržen na několik fází, a jehož účelem jest úplná sanace hospodářství SSB, tudíž i zabezpečení domu pro celou budoucnost.

Referent uvedl hlavní data nynějšího hospodářského stavu SSB. Knihovní dluhy jsou: zápůjčka Městské spořitelny Pražské, zajištěná nyní zvláště vnucenou správou, která jest vedena ve shodě se správou SSB, dále zápůjčky přátel ze Spojených Států Severoamerických a z Velké Britanie, kteří obětavě umožňují snahy o rovnováhu hospodářství SSB. Posléze jsou dlužné daně, dávky a poplatky.

Ostatní dluhy tvoří členské zápůjčky a pohledávky jiných věřitelů; z nich největší částí jsou zadržené jistoty za stavební práce a dodávky, z menšiny na nedoplatcích na stavbu a zařízení domu. Soudním vyrovnáním byly tyto dluhy sníženy na 45% a činí nyní okrouhle 300.000 Kč (neplných). První vyrovnávací splátka je splatna 15. dubna t. r. a činí za nynějšího stavu něco více než 33.000 Kč.

Sanační komise považuje za nutné, aby vyrovnávací částka byla zajištěna pomocí členstva a zahraničních přátel. Jen tak bude lze počítati s úspěchem ostatních sanačních akcí. Částka, kterou by mělo členstvo přispěti na záchranu domu, činí 85.000 Kč.

Po tomto zjištění hospodářského stavu a předpokladů jeho sanace referent obrátil se vřelými slovy na shromážděné členstvo jménem správy SSB. s prosbou o pomoc. Právil v podstatě asi toto: Rozhodnutí, bude-li dům zachráněn, je v rukou členstva. Každý člen nechť si uvědomí, co mu SSB. a NSČsU. daly, a co jim děkuje. Nechť má na paměti také škody, které by utrpěly nejen obě společnosti, ale i celé pokrokové náboženské hnutí v republice; některé uvádí jako příklady. S domem byly by ztraceny i členské půjčky a půjčky zahraničních přátel. Vedle ztrát materiálního rázu vznikly by velmi těžké škody morální. Na členech jest, aby ocenili hodnotu svého duchovního zisku a míru hospodářské možnosti, kterou by se měli účastníci společného záchranného díla.

Po referátu, jenž byl vyslechnut s velkým napětím a pozorností, oznámil předseda schůze br. Dr. Danko, že budou rozdána všem přítomným písemní provolání. Předseda přečetl tekst provolání a zvláště upozornil na podrobnosti úpisové akce. Podle plánu v provolání vyznačeném nepočítá komise s oběťmi, které by znamenaly přepjetí i hospodářské síly a možnosti jednotlivcovy, ale počítá s tím, že tentokráte se sanační akce zúčastní *všichni* členové kromě nejnemajetnějších a že dají, co dáti mohou bez poškození svých osobních zájmů. Oznámil, že ve druhé části schůze bude jednáno o účasti členů-věřitelů na sanační akci a že je volno ostatním členům účastniti se také této části schůze. V přestávce mohou, kdo jsou již rozhodnuti o svém příspěvku, vyplniti písemné prohlášení a výsledek upisovací akce bude prohlášen hned ve schůzi.

Zatím co velická většina přítomných vyplňovala přihlášky, oznámil br. Dr. Čapek, že právě obdržel prohlášení jisté sestry, že přispěje na sanační akci částkou 5000 Kč, s podmínkou, že nebude jmenována. Sdělení přijato bouřlivým potleskem. Úkolu sčítati přihlášky a upsané částky ujaly se sestry, jejichž pomocí mohl býti výsledek v krátké poměrně době prohlášen. Byl přijat s nelíčeným překvapením a nadšením. Bylo odevzdáno 159 přihlášek, kterými bylo upsáno 44.240 Kč! Předseda br. Dr. Danko děkoval pohnutými slovy za tento výsledek kázně a obětavosti členské a ujistil, že správám obou společností a zejména komisi pro vyrovnávací akci bude tento příkladný důkaz členské lásky k náboženskému směru pokrokovému pobídkou k nové a ještě intenzivnější práci. Pod vlivem první části schůze byla konána i druhá její část, o které podáme zprávu příště. V ní také uvedeme dosavadní podrobné výsledky celé akce. Zatím jen poznamenáváme, že do 9. dubna bylo hotově splaceno a poštovní spořitelnou poukázáno 44.294'50 Kč na úpisy, jež činily kolem 55.000 Kč. J. S.

V Praze měli jsme zajímavou návštěvu dr. W. H. C. Tenhaeffa, docenta parapsychologie na universitě v Utrechtu, který přednášel o dnešním stavu vědeckého nizozemského badání v okultismu. Podal zajímavé zprávy o laboratorních pokusech v oboru telepatie, jasnovidnosti, o vědeckých snech a dnešní výklad těchto úkazů. Byl to nový doklad o faktu, že člověk je víc než tělo a že jsme obklopeni jevy, které se úplně vymykají dosud známým fyzikálním zákonům. Věda o člověku a všech jeho možnostech je ještě v plénkách a největší objevy máme teprve před sebou.

Naše plzeňská odbočka, zásluhou několika horlivých bratrů a sester, vykonala v uplynulém období velmi účtyhodnou práci. Před tím byl velký rozmach na venek, ale dnes místo toho je pevné jádro uvnitř. Bratr Čapek konal v Plzni jednou za měsíc dobře navštívené přednášky. Toto úspěšné období bude zakončeno „květinovou slavností“ 3. května za přítomnosti bratra a sestry Čapkových.

Na Moravě máme velmi vzácnou příležitost k šíření unitářského smýšlení, a je s podivéním, že při velmi nedostatečných prostředcích a stycích naší moravští bratři a sestry se tak dobře drží. V březnu měl br. Čapek tři večerní shromáždění v Mor. Ostravě a rovněž tři večery v Brně. A mezi dnem četné návštěvy. Další návštěva br. Čapka je plánována takto: 13. a 14. května v Mor. Ostravě, 15. v Bzenci, 16. v Kyjově, 17. a 18. v Brně. Novinkou bude, že na 17. května chystají brněnští unitáři a přátelé celodenní výlet do přírody, případně s hudbou, kde chtějí mít pravidelné shromáždění pod širým nebem. Práce v Brně je zvláště slibná a pracuje se o tom, aby tam byla pravidelná týdenní shromáždění.

Léčba četbou knih. V madridských nemocnicích provádějí se v poslední době zajímavé pokusy s tak zv. biblioterapií, t. j. léčení knihami. Hlavním propagátorem této léčby je lékař de la Vega. Ošetřovatelky v madridských nemocnicích předčítají nemocným nahlas a pro každého pacienta, jakmile vstoupí do nemocnice, je vybrána četba podle zvlášť vypracované „tabulky četby“ s ohledem na jeho chorobu, věk a zaměstnání. Zkušenosti madridských nemocnic dokazují, že výsledky biblioterapie jsou pozoruhodné i s hlediska čistě fyziologického. — Něco podobného je i nám známo v Praze. Někteří lékaři doporučují určitým pacientům četbu Čapkovy knihy: „Nálada a její vědomé tvoření“ a mnozí i bez lékařského ošetření vyzkusili na sobě léčivé účinky této knihy a písní Svobodného bratrství.

Sněm náboženské obce československých unitářů bude se konati letos v pátek 22. května o půl osmé večer v Praze I., Karlova 8. Bližší oznámení bude v příštím čísle »Cest a cílů«.

UNITÁŘSKÉ ŽENY V PRAZE

pořádají v sobotu 9. května o 20. hod.

MÁJOVÝ VEČER

S BOHATÝM UMĚLEC. A ZÁBAVNÍM PROGRAMEM

Bude to jedinečná příležitost nás všech a našich přátel k družné schůzce. A protože takový večer se pořádá toliko jednou za rok, nikdo si nenechte tuto příležitost ujíti.